

## اهمیت توکل

### خطبه اول

الحمد لله الذي خص المتوكلين من عباده المؤمنين بالرعاية والصلاة والسلام علي خير من دلنا علي طريق الخير والسعادة علي آله وصحبه المتوكلون الأخيار الأبرار ومن تبعهم وانتهج نهجهم حتى قيام الساعة.

وبعد:

برادران مسلمان! الله متعال در کلام مجیدش می فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُونُوا إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ (آل عمران: ۱۰۲)

«ای مؤمنان! چنانکه حق ترسیدن است از الله بترسید و نمیرید مگر در حالیکه مسلمان باشید». پس خودم و شما را به تقوای الهی و ترس حقیقی از الله متعال سفارش می کنم. برادران گرامی! این هفته درباره توکل سخن خواهیم گفت. توکل یعنی اعتماد و اطمینان قلبی انسان به الله متعال در همه امور خویش و بیزاری از هر قدرتی غیر او به تعبیری دیگر یکی از مظاهر ایمان که در زندگی هر مسلمان جایگاه ویژه ای دارد «اصل توکل» است.

الله یکتا و ذوالجلال والله یگانه و فقط دارای صفات کمال در کتاب عزیزش می فرماید:

﴿وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ، فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ وَمَا رَبُّكَ بِغَفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾ (هود: ۱۲۳)

«و (آگاهی از) غیب آسمانها و زمین و از آن الله است و همه ی کارها به سوی او باز گردانده می شود و پس او را بپرست و بر او توکل کن و و پروردگارت از آنچه می کنید؛ (هرگز) غافل نیست».

پس حقیقت توکل این است که انسان در تمام امور خود را به الله متعال و یگانه بسپارد به تعبیر امام فخرالدین رازی رحمت الله علیه توکل این است: انسان تمام امور خود را به ذاتی بسپارد که مالک امر اوست و بر سود و زیان او قادر است.

«تفویض الرجل أمره إلی من یملک أمره و یقدر علی نفعه و ضرره».

پس معنای توکل این است که انسان یقین کند به اینکه سود و زیان و بخشش و حرمان به دست مردم نیست و باید از آنها نا امید بود و اگر بنده ای به این مرتبه از معرفت برسد که جز برای الله کاری انجام ندهد و جز او به کسی امیدوار نباشد و از غیر او نهراسد و غیر از الله چشم طمع به کسی نداشته باشد و این همان «توکل» است.

یکی از معروفترین مجالهایی که توکل انسان به محک تجربه گذاشته می شود مجال کسب رزق و روزی است چونکه رزق و روزی و قوت لا یموت برای هر مخلوق زنده و بزرگترین مشغله و دغدغه ذهنی روزمره است این نیاز و غریزی طبیعی هر انسان است و الله متعال انسان را به گونه ای نیازمند روزی آفریده که بدون آب و نان زنده نمی ماند.

لذا هر روز صبح تمام انسانهای روی زمین به نوعی در فکر کسب روزی بر می آیند کشاورز

و تاجر و بازاری و صنعتگر و کارمند و کارگر و خلاصه هر کس به وسیله ای که الله متعال برایش مقدر و میسر نموده در پی کسب روزی بیرون می رود و با توجه به مسئولیت های اجتماعی و تعهد در برابر همسر و فرزند غیره این احساس و انگیزه قویتر می شود و انسان خود را مجبور می داند که باید برای امرار معاش خود وزیر دستانش بیشتر تلاش کند.

اینجاست که بعضی انسانهای ضعیف النفس به بهانه کسب روزی از راه راست منحرف می شود بویژه اینکه وقتی خود را ضعیف و ناتوان می بیند و احساس می کند به پشتوانه و همکار و مددگار نیازمند است راه انحراف را می پیماید.

اما اسلام که دستور زندگی همه ما را روشن و آشکار معرفی نموده برای اینکه از کجی و انحراف انسان جلوگیری کند راه حلهایی را پیش رویش گذاشته که هیچگاه احساس نکند تنهاست در هر مرحله و سر هر پیچ زندگی به انسان کمک مومن کمک می کند که از سقوط او جلوگیری نماید. پس برای نجات از سقوط و انحراف باید به دین الله متعال پناه ببریم در حدیثی که خلیفه عدالت گستر بی همتای تاریخ بشریت (پس از پیامبران علیهم السلام) امیرالمومنین عمر فاروق رضی الله عنه می فرماید از رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم شنیدم که می فرمودند: «لو أنکم تتوکلون علی الله حق توکلہ لرزقکم کما یرزق الطیر تغدوا و تخامسا و تروح بطانا»

«اگر شما چنانکه حق و شایسته است بر الله توکل کنید چنان به شما روزی خواهد داد که به پرندگان روزی می دهد که صبح گرسنه از لانه خود بیرون می روند و شامگاهان با شکم سیر باز می گردند».

آری برادران مسلمان! ما باید در تمام امور زندگی به الله یگانه توکل کنیم زیرا که این دستور پروردگار متعال است که می فرماید:

﴿ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفَى بِهِ بُدُوبَ عِبَادِهِ خَيْرًا ۝۵۸ ﴾ (الفرقان: ۵۸)

«و بر ذات زنده ای توکل کن که هرگز نمی میرد؛ و ببه ستایش او تسبیح گوی و وهمین بس که او به گناهان بندگانش آگاه است».

پس توکل به ذاتی باید نمود که همیشه زنده است و هرگز نمی میرد و ذاتی که غالب و مهربان است:

﴿ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ۝۲۱۷ ﴾ (الشعراء: ۲۱۷)

«و بر الله پیروزمند مهربان توکل کن».

﴿ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا ۝۳ ﴾ (الأحزاب: ۳)

«و بر الله توکل کن و والله (به عنوان) کارساز (و مدافع) بسنده است»

در باب فضل توکل در صحیحین آمده است که رسول گرامی مان صلی الله علیه و آله وسلم در باره هفتاد هزار نفری که بدون حساب و کتاب وارد بهشت می شوند فرمودند:

«هُمُ الَّذِينَ لَا يَسْتَرْفُونَ وَ لَا يَنْطَبِرُونَ وَ لَا يَكْتَوُونَ وَ وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ» (صحیح بخاری: ۵۷۰۵)

«آنها کسانی هستند که تعویذ (دم) نمی بندند و فال نمی گیرند و داغ نمی کنند و به پروردگارشان

و توکل می نمایند».

اگر انسان بر الله سبحانه و توکل داشته باشد اراده اش قوی و عزمش راسخ می گردد و موانع و مزاحمت روحی در برابر آن خنثی خواهد شد و زیرا انسان در مقام توکل با مسبب الاسباب پیوند می خورد و با چنین پیوندی دیگر جایی برای نگرانی و تشویش خاطر باقی نمی ماند و با قاطعیت با موانع دست و پنجه نرم می کند تا به مقصود برسد .

یک نکته دیگر در مورد توکل و بعد غیبی و ماورایی آن است یعنی الله متعال و شخص متوکل را با امدادهای غیبی مدد می رساند که این امدادها از حوصله یا اسباب عادی و طبیعی فراتر و در ردیف ما فوق مادی قرار دارد.

وقتی انسان با اعتماد و اطمینان قلبی به الله متعال در همه ی امور خویش و از هر قدرتی غیر او بیزاری جسته که تحقق این حالت در انسان متوقف است بر ایمان و یقین و قوت قلب. به این معنا که هیچ قوت و قدرتی جدا از الله متعال در کار عالم و آدم اثر گذار نمی باشد و همه ی علل و اسباب مقهود قدرت الهی اند و تحت اراده ی او عمل می کنند این خود در واقع مرتبه ای از مراتب توحید می باشد پس ریشه و اساس توحید «توکل» است و جز با حصول توحید شکل نمی گیرد.

پس توکل یعنی صدق اعتماد قلب بر الله متعال در جلب مصالح و دفع مضرات .  
امام ابن قیم جوزی رحمت الله علیه می فرماید: توکل نصف ایمان است و نصف دیگر آن انابت است.

سعید ابن جبیر رحمت الله علیه می فرماید: التوکل علی الله جماع الایمان «توکل بر الله خلاصه ایمان است»

پس باید باور و یقین کامل داشته باشیم که با وجود استفاده از اسباب و امکانات مادی در این جهان جز اراده و قدرت الله متعال هیچ چیز دیگری تأثیر گذار نیست آنچه که در آتش تأثیر سوزاندن و در گلوله تأثیر کشتن و در باد و باران و طوفان تأثیر خراب کردن و در غذا تأثیر سیر کردن می گذارد فقط ذات متعال و یگانه و یکتای پروردگار است و جز او قدرت و اراده او هیچ چیز دیگری نمی تواند تأثیر مستقل داشته باشد.

و الا چقدر زیادند همسرانی که همان راه معمول را طی می کنند اما فرزند دار نمی شوند و چقدر زیادند بیمارانی که همان دارو را می خورند اما شفا نمی یابند!

پس این ایمان و توکل است که انسان را به این یقین و قناعت می رساند که اسباب فقط نقش اسباب را دارند و نه بیش از آن و تأثیر در اسباب فقط کار الله متعال است که خالق و آفریدگار و مؤثر در اسباب است.

بارالها یقین و ایمان و باور و توکل کامل عنایت بفرما.  
بارک الله لی ولکم ولسائر المسلمین و نفعنی وایاکم بالآیات والذکر الحکیم والحمد لله رب العالمین.

## خطبه دوم

الحمد لله الذي جعلنا مفتقرين إليه سبحانه فلا نحتاج الي غيره والصلاة والسلام علي من درينا علي التوكل والافتقار الي الله تعالي وعلي آله وصحبه ومن تبعهم بإحسان الي يوم الدين.

و بعد:

برادران ایمانی! توکل این نیست که انسان از استفاده از اسباب مادی دست بکشد بلکه کمال توکل این است که از اسباب با این یقین و باور کار بگیرد که این اسباب و امکانات مادی هیچ تأثیر مستقلى ندارند آنکه در این اسباب تأثر قرار می دهد ذات گرامی الله متعال است زیرا که خالق و آفریدگار اسباب ذات گرامی او تعالی است.

این حقیقتی است که پیامبر محبوبمان صلی الله علیه و آله وسلم به صحابه گرامی و سایر امت آموخته اند .

حسن بصرى رحمت الله عليه می فرماید: «التوکل لا ینافی السعی فی الاسباب» یعنی توکل منافی تلاش در استفاده از اسباب نیست.

سعدى شیرین سخن می فرماید:

که گر چه مرغ توکل کند به دانه و آب به دست خود ز برای خود آشیانه کند  
و به تعبیر بعضی علماء:

لیکن عملک هنا ونظرك فی السماء. باید کارت اینجا ونگاهت به آسمان باشد.

از انس بن مالک - رضی الله عنه - روایت است که شخصی عرض کرد: یا رسول الله اعقلها وأنوکل و أو اطلقها وأنوکل؟ قال: «اعقلها وتوکل» آیا شتر مرا ببندم و توکل کنم یا رها کنم و توکل نمایم فرمودند: اعقلها و توکل. ببند و توکل کن. رواه الترمذی وحسنه الألبانی شاعر می فرماید:

گفت آری گر توکل رهبرست این سبب هم سنت پیغمبرست

گفت پیغامبر به آواز بلند با توکل زانوی اشتر ببند

رمز الکاسب حیب الله شنو از توکل در سبب کاهل مشو

الله متعال می فرماید: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا خُدُوًا حِدْرَكُمُ﴾ (النساء: ۷۱)  
«ای مؤمنان! محتاط و مواظب باشید»

همچنین می فرماید: ﴿وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِن قُوَّةٍ﴾ (الأنفال: ۶۰)  
«و آنچه از نیرو در توان دارید؛ برای (مقابله با) آنها آماده کنید»

توکل همان درسی بود که صحابه بزرگوار رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم عملاً آموختند و تطبیق کردند صبح روز بعد از غزوه احد که صحابه به سوی حمراء الاسد حرکت کردند تا با همان حالت خستگی و کوفتگی جنگ و بعضی ها زخمی مجددا بدستور الله متعال به نبرد مشرکین بروند شیطان آمد و وسوسه شروع کرد که دشمن زیاد است و قوی است و غیره صحابه که ایمتشان همچون فولاد بود گفتند تنها الله برای ما کافی است:

﴿الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدَّ جَمَعُوا لَكُمْ فَأَخْشَوْهُمْ فَرَّادَهُمْ إِيْمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾ (۱۷۳) فَأَنْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمَسَّسَهُمْ سُوءٌ وَأَتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللَّهِ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴿۱۷۴﴾

(آل عمران: ۱۷۳ - ۱۷۴)

«آن کسانی که (بعضی) مردم بدیشان گفتند: مردمان بر ضد شما گرد یگدیگر فراهم آمده اند و پس از ایشان بترسید؛ ولی (چنین تهدید) بر ایمان شان افزود و گفتند: الله ما را بس و او بهترین حامی و سرپرست است\* سپس آنان با نعمت بزرگ و فضل و مرحمت الله برگشتند و وحال آن که هیچ گونه آسیبی بدیشان نرسید و رضایت الله را خواستند و الله دارای فضل و کرم بسیار است.»

آری معنی و مقتضای توکل همین است که فقط الله یگانه و یکتا برای بندگانش کافی است:

﴿ أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ ﴾ (الزمر: ۳۶)

«آیا الله برای (حفاظت و حمایت از) بنده اش کافی نیست؟ آنان ترا از کسانی جز الله

می ترسانند»

در باب عقیده لازم است که هر مسلمان باور و یقین کامل داشته باشد که الله متعال و یگانه تنها ذاتی است که می تواند در این جهان تصرف کند و لذا هر مسلمانی باید خود را و تمام امور خود را فقط به او تعالی بسپارد و تنها از کمک بخواهد و تنها به او توکل کند و سعی کند که به دام دجالان و دشمنان دین و دنیای مردم نیفتد و فریب آنها را نخورد.

الله قادر و توانا می فرماید:

﴿ وَإِنْ يَمَسُّكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ

مِنْ عِبَادِهِ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴾ (یونس: ۱۰۷)

«و اگر الله زیانی به تو برساند و پس جز او هیچ کس نتواند آن را بر طرف کند و و اگر اراده ی خیری برای تو کند و پس هیچ کس فضل او را باز نتواند داشت و به هر کس از بندگانش که بخواهد می رساند و او آمرزنده ی مهربان است»

﴿ إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴾

(الأحزاب: ۵۶)

«اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم إنك حميد مجيد . اللهم بارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم إنك حميد مجيد .» اللهم صل على محمد وأزواجه وذريته كما صليت على آل إبراهيم وبارك على محمد وأزواجه وذريته كما باركت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد .»

اللهم اغفر لنا ولآبائنا وأمهاتنا وجميع المؤمنين والمؤمنات والمسلمين والمسلمات الأحياء منهم والأموات و برحمتك يا أرحم الراحمين و اللهم آت نفوسنا تقوها وزكها أنت خير من زكها و أنت وليها ومولاها و ربنا آتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب النار. عباد الله! إن الله يأمر بالعدل والإحسان وإيتاء ذي القربى و وينهى عن الفحشاء والمنكر والبغى و يعظكم لعلكم تذكرون.